

**ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ:
НАГЛАСИ И ОТНОШЕНИЕ КЪМ ПРОБЛЕМА
НА ПОЛИЦЕЙСКИТЕ СЛУЖИТЕЛИ ОТ
ОБЛАСТИТЕ СИЛИСТРА, СМОЛЯН, СЛИВЕН
И СОФИЯ-ГРАД**

АНАЛИТИЧЕН ДОКЛАД

**фондация
асоциация
анимус**

**АСФ 41/
"Активни срещу насилието над жени"**

ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ: НАГЛАСИ И ОТНОШЕНИЕ КЪМ ПРОБЛЕМА НА ПОЛИЦЕЙСКИТЕ СЛУЖИТЕЛИ ОТ ЧЕТИРИТЕ ОБЛАСТИ, УЧАСТВАЛИ В ПРОЕКТА „АКТИВНИ СРЕЩУ НАСИЛИЕТО НАД ЖЕНИ“

Настоящото проучване има за цел да изследва и анализира нагласите и отношението на полицейските служители от областите София-град, Силистра, Смолян и Сливен към проблема домашно насилие, като комбинира количествени и качествени изследователски методи, а именно анкетно проучване и фокус групи във всяка една от областите. Проведено в края на процеса на реализация на проекта „Активни срещу насилието над жени“, то цели да проследи за промени в знанията и отношението на полицаите към проблема, както и да изведе на преден план техните основни затруднения в работата по тези случаи, техните идеи и предложения за промени и обучения, които биха направили работата им по-ефективна.

ЧАСТ I: АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ АНКЕТНО ПРОУЧВАНЕ

Анкетите могат да се категоризират като дескриптивен метод на проучване и се ползват широко в социалните науки. Те се създават с цел да събират фактическа информация относно психологически и социологически конструкти (като мнения, ценности, очаквания, потребности) или демографски данни. Обикновено от извадка се събира информация, която да се ползва, за да се изгради представа за по-голяма таргетна група. Могат да се ползват едно-кратно или за събиране на данни за продължителен период от време (лонгитюдно).

В случая анкетното проучване бе избрано като първи изследователски инструмент с оглед събиране на количествени данни по няколко ключови въпроси, свързани с нагласи и знания, потребности от обучения, както и взаимодействие с други институции. За целта бе разработена от изследователите по проекта специална анкета, която бе попълнена на хартиен носител от участниците в обученията, проведени в периода юни-септември 2022 г., след което резултатите бяха подложени на статистическа обработка. На въпросите от анкетата са отговорили общо 52 респонденти, което задава една относително добра извадка, от чиито

отговори могат да се изведат интересни и важни заключения. В следващите параграфи резултатите от анкетата ще бъдат подложени на подробен анализ и графично илюстрирани.

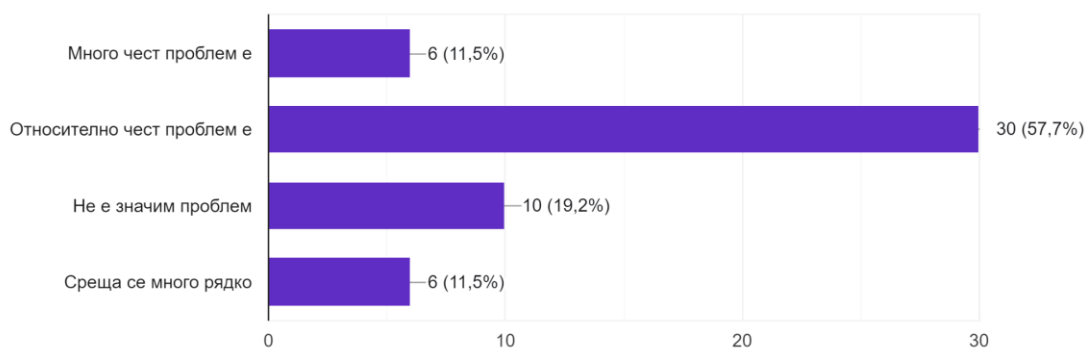
Въпрос 1: В каква степен присъства като проблем домашното насилие във Вашата област, според Вашите наблюдения и професионален опит?

Преобладаващата част от участниците определят проблема като относително чест (близо 60 %), а 11,5 % смятат, че е много чест. Според общо около една пета от респондентите (19,2 %) проблемът не е толкова чест/значим, а според 6 % от запитаните е всъщност много рядък. Подобни различия вероятно отразяват разлики в опита на конкретните служители, но доминиращият отговор сочи, че повечето от тях регулярно се сблъскват и работят по такива случаи и разпознават проблема домашно насилие като значим.

Графика 1: Честота на случаите на домашно насилие

1. В каква степен присъства като проблем домашното насилие във Вашата област, според Вашите наблюдения и професионален опит?

52 отговора

Въпрос 2: Кои групи са в най-голяма степен засегнати от домашно насилие?

Тук от посочените опции (мъже; жени; деца и младежи; хора в трудоспособна възраст; пенсионери) анкетираните имаха възможността да посочват повече от един отговор, тъй като между тези групи може да има припокривания (например, жени и пенсионери). Почти всички респонденти са посочили жените като основната засегната група

(94,2 %), както и децата и младежите (13,5 %). Мъжете не са посочени като засегната група (никой не е избрал този отговор), а само един респондент (2 % от извадката) е посочил пенсионерите като такава, макар че случаите на възрастни хора, които търпят насилие не са рядкост и за такива са споделяли и участниците във фокус групите. Може би конкретните анкетиращи не са работили по такива случаи. Важно е да се отбележи, че тези отговори не могат да се приемат като представителни по отношение на разпространеност на насилието спрямо различни популации, а следва да се интерпретират като отражение на опита на полицейските служители, участвали в анкетата, като техните отговори могат в известна степен да се екстраполират в посока заключения относно случаите на домашно насилие, които стигат до полиция – които са явно основно на жени, преди всичко в трудоспособна възраст, понякога на деца и младежи, по-рядко на пенсионери.

Графика 2: Групи, засегнати от домашното насилие в опита на полицаите

Въпрос 3: Доколко ефективно е взаимодействието, според Вас, между полицията и други институции, ангажирани с проблема домашно насилие?

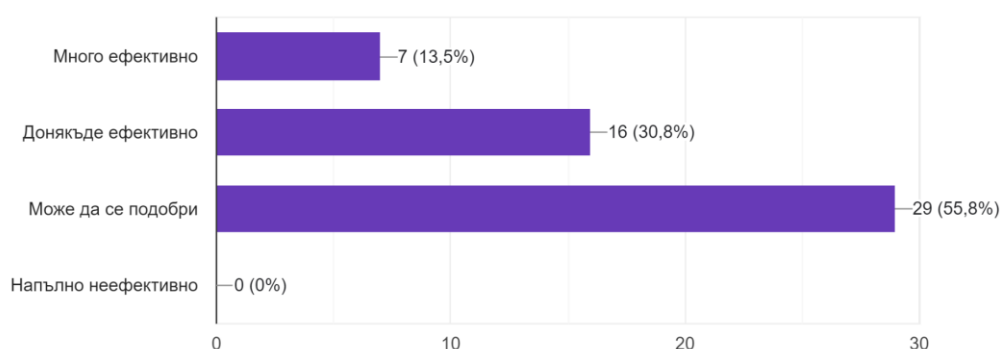
Полицаите имат изключително важна роля за реакцията на случаи на домашно насилие – те са често в позицията на първите реагиращи. Но процесът на защита и подкрепа на пострадалите е сложен и многоаспектен, като изисква взаимодействието между различни структури – институции, НПО, програми и услуги и др. Ето защо бе толкова важно да проучим как полицейските служители оценяват качеството на това взаимодействие. Тук може да се каже, че преобладава мнението, че това взаимодействие може да се подобри (според 55,8 % от респондентите). За 13,5 % то е напълно ефективно, а за 30,8 % - донякъде

ефективно. Никой не е оценил взаимодействието като напълно неефективно. Какво и как може да се подобри е по-скоро качествен въпрос, който да се адресира в рамките фокус групи, интервюта, то нееднократно.

Графика 3: Ефективност на взаимодействието с други служби/институции

3. Доколко ефективно е взаимодействието, според Вас, между полицията и други институции, ангажирани с проблема домашно насилие?

52 отговора

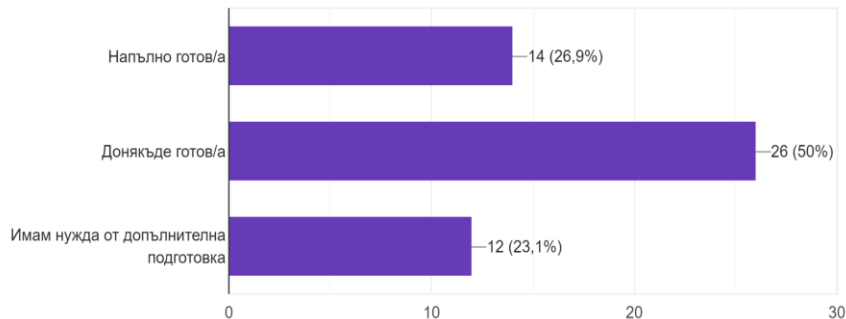
Въпрос 4: Доколко се чувствате готов/а да оцените степента на риск в конкретен случай на домашно насилие?

Тук разпределението на отговорите сочи, че половината от респондентите се чувстват донякъде готови да приложат оценка на риска, а по около една четвърт се чувстват или напълно подготвени или нуждаещи се от още подготовка. Тези отговори сочат положителни тенденции относно разбирането и оценката на риска за пострадалите от насилие, но и индикират необходимостта от допълнителна работа и надграждане в това отношение. Оценката на риска е сложна задача и пропуските в това отношение могат да имат фатални последици, неслучайно отговорите сочат рефлексивност от страна на полицейските служители и осъзнаване, че явно има неясноти/теми за допълване и надграждане в това отношение. Тази тема заслужава специален фокус в рамките на обучения за полицейски служители, както и системно опресняване и надграждане.

Графика 4: Готовност за оценка на риска в случаи на насилие

4. Доколко се чувствате готов/а да оцените степента на риск в конкретен случай на домашно насилие?

52 отговора

Въпрос 5: Какво би представлявало интерес за вас по време на бъдещо обучение?(можете да отбележите повече от един отговор)

Този въпрос е много важен от практическа гледна точка и планирането на ефективни въвеждащи и надграждащи обучения. Резултатите сочат особено голям интерес към темата за взаимодействието между институциите – както бе коментирано по-рано, повечето респонденти оценяват това взаимодействие като изискващо някои подобрения. Тази тема традиционно поражда редица въпроси и понякога очаквания, които не се покриват напълно. Провеждани предишни обучения и фокус групи в рамките на проекта „Активни срещу насилието над жени“ сочат, че липсва достатъчно взаимно познаване между различните институции, служби и програми по отношение на техните възможности, правомощия и задължения, процедури на работа и насочвания, откъдето нерядко произтичат подобни разминавания (и потенциални разочарования). Това са аспекти на работата, които определено могат да се адресират от надграждащи обучения, както и във формата на срещи, обмен на опит, кръгли маси на по-високо равнище, интердисциплинарни групи и др. подобни подходи.

Следващите по честота отговори са свързани с работата по казуси и споделяне на добри практики. Това показва сериозен интерес към ученето от опита (на другите, споделен опит) и нагласа на любопитство и отвореност към такъв опит – тенденции, които са много

положителни. Показва също така, че на ниво дизайн на обучение подобни подходи биха срещнали одобрение и интерес (работа върху казуси в група и последваща дискусия, например; обмен на добри практики между колеги). Тази тенденция се потвърждава и от равния процент респонденти, избрали опцията „споделяне на добри практики“. Обмяната на опит и практики изпъква като един от най-предпочитаните обучителни методи – важна информация за обучители и експерти, които подготвят обучителни модули, наръчници и програми.

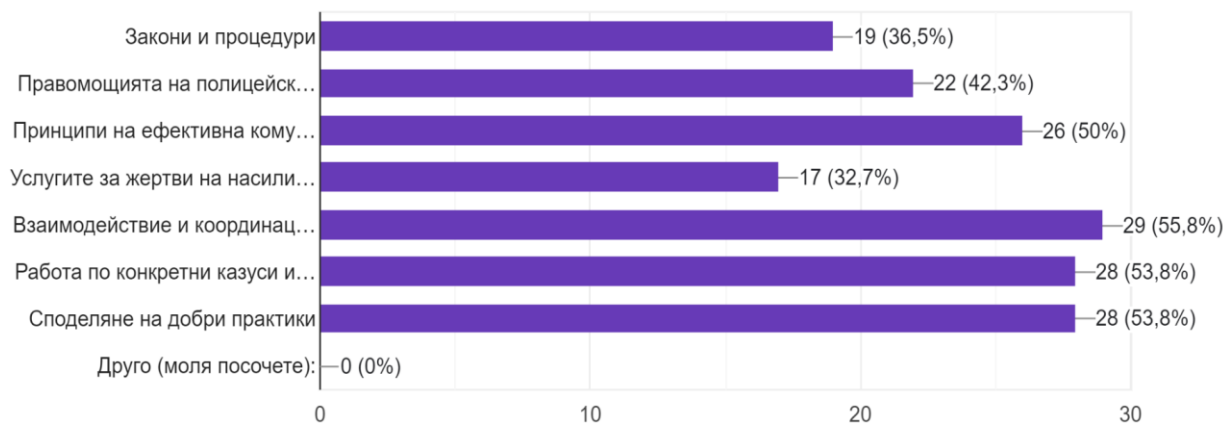
Принципите на ефективната комуникация с пострадалите от насилие и с хората в емоционална криза са от интерес за половината респонденти – това също се очертава като една от водещите области, в които изглежда, че има смисъл да се инвестира в бъдещи обучения.

Темите за законите и процедурите и възможностите за намеса на самите полицейски служители също будят интерес у относително голям процент респонденти. Допълнителни разяснения относно наличните услуги за жертви на насилие и тяхното ползване (за насочвания и пр.) са отбелязали като необходими около една трета от анкетираните. Тази тема не е разпознавана, съответно, като належаща по отношение на обучения и подготовка. Тъй като обаче самите услуги понякога се променят/разкриват/затварят, то регулярно опресняване в този аспект е силно препоръчително. То обаче би могло да се случва и във формата на работни срещи, обмен на опит, по-кратки тематични сесии и други по-краткотрайни формати съобразно тематиката и възможностите.

Графика 5: Интерес към теми за бъдещи обучения

5. Какво би представлявало интерес за вас по време на бъдещо обучение?(можете да отбележите повече от един отговор)

52 отговора

Въпрос 6: В каква степен сте съгласен/съгласна със следните твърдения:

- **Мерките срещу извършителя на насилие трябва да се приложат независимо от желанията на потърпевшите.**

Преобладаващата част от респондентите са съгласни с това твърдение, което може да се интерпретира като наличие на нагласи на нетърпимост и неодобрение към проявите на насилие, които да се възприемат като обществен проблем, не само като личен (между потърпевш и насилник) и които, съответно, заслужават обществена санкция.

- **Полицаяте не следва да влагат толкова ресурси по случаи, в които и преди са се намесвали, но жертвата е оттегляла жалбата си.**

Това твърдение е посрещнато с огромна степен на несъгласие, което може да се интерпретира като висока степен на разбиране на сложната динамика на домашното насилие, при която не е рядко жалби да се оттеглят и да има опити за ново сдобряване, но това не означава, че рискът престава да съществува или че усилията, вложени до момента, са пропиленни. Напротив, случаите заслужават продължаващо мониториране и разбиране, че в някои случаи този тип поведение може да доведе до ескалация на риска и не е повод на

пострадалите да се обърне гръб заради фрустрацията, която може да възникне у професионалистите.

- ***Понякога жертвите на домашно насилие сами предизвикват насилието.***

Тук отговорите са по-разнопосочни. Една малка част показват приемане на твърдението, повечето или го отхвърлят, или го приемат частично. Именно заради сложната динамика на насилствените връзки понякога се проявяват тенденции като обвиняване на пострадалите (като защитен механизъм) или пренасяне на собствения гняв и фрустрация, породени от сблъсъка с такива ситуации, към участниците в тях. Тези отговори индикират, че регулярно опресняване на знанията относно динамиката на отношенията на насилие, с присъщата им амбивалентност и сложност, може да бъде полезно – не само на ниво знания, но и на преживелищно ниво, чрез възможността за споделяне на опит и източници на фрустрация и получаване на подкрепа в груповия процес.

- ***Деца, които стават свидетели на домашно насилие, са също жертви.***

Тук почти всички респонденти са изрази своето съгласие и има само един отговор на частично съгласие. Това твърдение, което отразява и познаването на законовата рамка, е значимо, тъй като съществува риск да не се разпознават индиректните жертви на насилие/индиректните форми на насилие. Но това не е така в тази група респонденти.

- ***Прекалено често се иска от полицаите да действат и като социални работници.***

Тук почти всички анкетирани са или напълно, или отчасти съгласни с твърдението. То докосва сложната тема за отговорностите на полицаите и дали те включват и развиване на умения за кризисна и подкрепяща комуникация, например, на определен подход към пострадалите, или това са задачи на други професионалисти. Трудно е обаче в реалността да се направи такова еднозначно деление, защото с реакциите си при началната намеса след инцидент на насилие полицаите могат да тласнат пострадалия по пътя на търсенето на помощ и на възстановяването, или напротив – към затваряне в себе си и недоверие в институциите, което в последствие да се отрази не само върху психологическото възстановяване на индивида, но и върху полицейска работа (чрез оттегляне на жалби и показания заради недоверие в системата, например). В друг план можем да хипотезираме, че тези отговори са свързани и с цялостно усещане за претовареност и презалтост на полицейските служители.

- **Основният приоритет в работата трябва да бъде закрилата на уязвимите.**

Тук повечето респонденти са напълно съгласни, а останалите отчасти съгласни – можем да интерпретираме това като тенденция да се цели най-вече подкрепа и възстановяване, а не толкова налагане на наказания и преследване. Никой не е изразил пълно несъгласие с това твърдение.

- **Жените жертви на насилие са в по-уязвима позиция от мъжете.**

Тук отново преобладава съгласието – повечето респонденти възприемат жените като по-уязвими и заплашени от повече негативни последици, ако претърпят насилие, отколкото мъжете (които, разбира се, също могат да бъдат потърпевши). Това показва ниво на сензитивност към проблема и различните начини, по които засяга различни групи спрямо тяхното начално ниво на уязвимост (което се свързва в психологически и материали ресурси, самооценка, асертивност, локус на контрола и пр. личностови променливи).

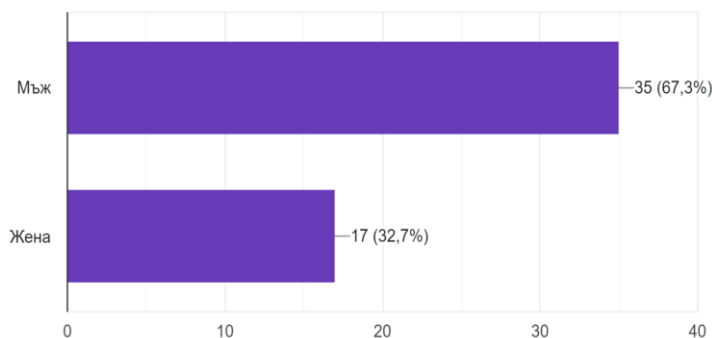
Въпроси 7, 8, 9 и 10: Демографски данни: пол на анкетираните, населено място, професионален стаж, участие в предишни обучения по темата домашно насилие

От тези 52 респонденти 35 са мъже и 17 са жени, като повечето от тях са участвали в поне едно обучение по темата за домашното насилие: едва 15 % (8 души) не са участвали в нито едно и 67 % (17 души) са участвали в между 1 и 3 такива обучения (виж *Графики 6 и 7*). Малък брой респонденти са участвали в между 3 и 5 обучения и дори в над 5, което определя тези последни субгрупи като по-опитни и вероятно специално ангажирани с темата домашно насилие. Тези резултати са положителни и обнадеждаващи, но и сочат, че все още има служители, които нямат изобщо подобна специализирана подготовка, и е нужно регулярно да се провеждат обучения, за да не се получават значими разминавания в знанията и подготовката на служителите.

Годините професионален стаж варират между 1 и 26, но при повечето този стаж е 10 или над 10 години, тоест са имали възможността да натрупат знания и практически опит в работата по различни случаи.

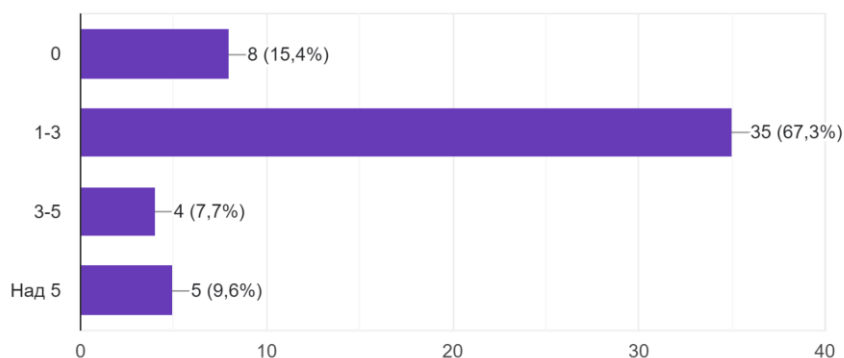
Графика 6: Полово разпределение на анкетираните

7. Вие сте
52 отговора

Графика 7: Участие на анкетираните в обученията по темата домашно насилие

8. В колко обученията по темата домашно насилие сте участвал/а преди настоящото?
52 отговора

Част II: АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ПРОВЕДЕНИ ФОКУС ГРУПИ С ПОЛИЦЕЙСКИТЕ СЛУЖИТЕЛИ

Фокус групите са качествен метод на събиране на информация, при който обучен модератор или фасилитатор провежда групово интервю или дискусия с набор от участници. Това дава възможност да се задават въпроси относно перцепции, мнения, вярвания на тези участници. Те са особено подходящи за събиране на задълбочена качествена информация за начините, по които участниците възприемат даден проблем, какви решения виждат за него, как този проблем взаимодейства с други ситуации в тяхната работа, какви емоции поражда у тях. Така те са ефективен начин да се проучат нагласи, мнения, да се съберат предложения и

идеи. За разлика от интервюто, при фокус групите не всеки участник отговаря на всеки един въпрос, но взаимодействието и груповият обмен водят до идеи, асоциации, нови гледни точки, които се споделят.

Проведени бяха четири фокус групи във всяка една от четирите области, в които се реализира проектът „Активни срещу насилие над жени“ – Силистра, Сливен, Смолян и София-град, като в тях взеха участие общо 49 участници (Силистра – 17 участници; Смолян – 10, Сливен – 8, София – 14).

Изследователска хипотеза на проучването чрез метода на фокус групите:
Участвалите в обученията по проекта полицейски служители ще демонстрират повече познания и нагласи на по-дълбоко разбиране на същността, измеренията и начините за подкрепа на жертвите на проблема домашно насилие. Поради някои промени в изискванията спрямо тяхната работа също така се хипотезира появата на някои нови въпроси и източници на затруднения.

В настоящото проучване бе избран форматът на полуструктуриран набор от въпроси, при който тези въпроси са формулирани предварително, но не се задават задължително винаги в една и съща последователност, а в зависимост от начина, по който се движи дискусиата, темите, които участниците повдигат и приоритизират, като понякога могат да се засегнат и допълнителни теми, които идват от самите участници. Този формат позволява повече свобода в отговорите, както и дава още по-активна роля на участниците да поставят акцентите там, където е най-важно за тях. За дизайна на въпросите е следван моделът за Ричард Крюгер за основни типове въпроси за фокус групи: начални въпроси, които дават възможност всеки участник да отговори и са неутрални (в случая: общи въпроси около случаите на домашно насилие и доколко отделните участници са работили по такива през изминалите две години); въвеждащи въпроси, свързани с конкретната тема, която попада във фокус (дали приемат домашното насилие като по-скоро личен или по-скоро обществен проблем; какви са според тях обществените нагласи в тази посока, има ли промени в тях); преходни въпроси (какво може да се направи, за да се променят тези нагласи и за да се подава по-често информация за случаите на домашно насилие); ключови въпроси по темата (ефективност на проведените обученията по проекта и в кои отношения са им били най-полезни; Методически указания за действия на полицейските органи по ЗЗДН: цялостна оценка, затруднения и предизвикателства в прилагането им; начини да се подобри цялостната ефективност на

тяхната работа; взаимодействие с други институции и служби; какво биха променили в своята работа, ако имат възможността) и финални въпроси (конкретни препоръки; финални размисли и допълнения, ако нещо им се струва важно, а не е било засегнато). Включен бе и въпрос какво биха препоръчали на новопостъпващ колега относно случаите на домашно насилие – какво да има предвид, на какво да обърне внимание: този въпрос присъства заради своя проективен потенциал – той не само позволява да се отправят предложения, но при този формат те биха съдържали това, което за самите участници е било важно, когато за започвали своята работа. Така той позволява да се открият техни приоритети, както и да се съберат конкретните предложения. Също така във връзка с по-прецизната оценка на основните им източници на затруднения в процеса на работа по случаи на домашно насилие, така както той е разписан в методически указания, бе добавена една минианкета, която участниците да попълнят писмено по време на фокус групите и в която да подредят по трудност осем основни действия в този процес. Данните ще бъдат представени при анализа на трудностите в полицейската работа.

Събраната информация от фокус групите бе подложена на съдържателен анализ и за целите на настоящия доклад ще бъде представена и анализирана в няколко основни тематични области с оглед нейното обобщаване, извличане на изводи и насоки, като също така ще бъдат открити някои регионални специфики от четирите области, включени в това проучване¹. В всяка от четирите фокус групи участниците проявиха голяма активност и желание да коментират темите, споделят свой опит и позиции – и не само пряко във връзка с домашното насилие, а относно различни аспекти на тяхната работа, което налага извода, че за тях е особено важно да бъдат чувани, да се обърне внимание на техните проблеми, позиции и потребности. Целта на фокус групите като качествен метод на проучване е именно да даде възможност на тези гласове да получат чуваемост, да събере идеи и предложения такива, каквито идват от самите участниците, които работят на терен. В последствие те могат да бъдат допълнително анализирани във връзка с други предложения за промени и подобрения, както и пряко в процеса на планиране на обученията и обучителни материали и подходи.

1. Отношение и нагласи на полицейските служители към домашното насилие. Разпространение, причини, типове случаи: тяхната перспектива

¹ В този смисъл приемаме, че представянето на отговори въпрос по въпрос тук би създавало фрагментарност.

Според участниците във всички области домашното насилие категорично е обществен проблем, но често се нормализира – потвърждения за това са трудността да се говори за него, прикриването, тенденцията да се оттеглят жалби, както и самите очаквания към полицията. Често те са извършителят да бъде просто сплашен, да получи предупреждение, което да го накара да промени поведението си под влияние на авторитета на полицията и да не се предприемат реално последващи действия. Подобно „сплашване“, за да се възпре насилието не е работеща стратегия – полицията, разбира се, няма задача да „сплашва“, а предупрежденията в много случаи не са достатъчни и не водят до корекция на поведението. В същото време пострадалите оттеглят жалбите и се връщат в порочния кръг на насилието, като може да приемат, че полицията не е отговорила на техните очаквания (само с предупреждения и чрез професионален авторитет да променят цялостни поведенчески и отношенчески модели). Този тип очаквания според участниците са особено типични за възрастни хора, които търпят насилие от порасналите си деца. В много случаи, според оценката на участниците, ситуацията трябва да стане непоносима, за да се вземе решение да се потърси помощ, иначе се мълчи. Има промени сред по-младите – вероятно защото са по-добре информирани. Повече говорят и са открити, докато „старите повече таят“, както сподели един участник. Пандемията от Ковид-19 е засилила мълчание в много кръгове и населени места според участниците.

Общо впечатление на участниците бе, че съседите рядко подават информация за насилие, дори ако го чуват или виждат, защото не желаят да се ангажират и не са склонни да подават писмени сигнали, за да не бъдат викани в следствие в полицията или съда. Това в особено голяма степен се отнася до по-възрастните хора. В същото време някои са склонни да споделят неформално за случаи на насилие, включително с полицейските служители, ако имат изградена връзка на доверие с тях. В София бе споделено, че ако съседите се намесват, това най-често е във връзка със случаи на деца, които са жертви или свидетели на насилието между възрастните, както и че такива по-активни граждани са склонни да търсят и други начини за сигнализиране – например през горещи телефони, чрез контакти с ДАЗД и др.

Според участниците проблемът домашно насилие засяга различни социални групи и прослойки, не е ограничен до например по-бедни или маргинализирани групи. Сигналите са обикновено за физическо насилие. Психическото такова според участниците често не се

разпознава или се подценява – както от гражданите, така и от съда, който според един участник „не е узрял за психическото насилие“. В същото време самите те самите го приемат за много чест и сериозен проблем, който може да има тежки ефекти върху пострадалите – включително да доведе до риск от самоубийство, както бе изтъкнато във фокус групата в София.

2. Ефективност на проведените обучения

В градовете извън София поне половината участници във фокус групите са се включили в обученията по проекта, а в София – почти всички участници. Споделените впечатления и отзиви бяха силно положителни, като особено високо оценени бяха работата по казуси, описанието на конкретни процедури и подходи на действие, информацията за служби и програми в подкрепа на пострадалите. Някои участници споделяха за конкретни елементи от обученията, които са ги впечатлили и са останали в тяхното съзнание трайно – например някои ключови индикатори за висок риск и повишаваща се опасност от ескалация, каквито са опитите за душене, като изтъкнаха, че такава специализирана информация не е достъп извън формата на такива обучения.

Други освен положителната си оценка за проведените обучения повдигнаха въпроса за техния обхват и че е важно и други служители на МВР да бъдат обучени, защото естеството на тяхната работа го изисква – например дежурни от ОДЧ, взводни командири.

Наред с директното поставяне на въпроси в рамките на фокус групите относно ефекта от проведените обучения, важен източник на информация за нас бе цялостният начин на говорене за проблема и различни коментари, свързани с подхода към работата, конкретните случаи и предизвикателства. Директното питане относно ефективност у много хора може да предизвика склонност към социално желателни отговори – желание да отговоря утвърдително, за да не звучат конфронтационно или неблагоприятно. Ето защо проучването на ефективност не следва да разчита единствено на директно поставени въпроси и тук допълнително ще се спрем на някои ключови реакции, коментари и наблюдения. В проведените фокус групи в тази връзка се забелязваха и редица положителни тенденции, които могат също да се приемат като потвърждение за ефективността на проведените обучения. Така участниците категорично разпознават и назовават домашното насилие като обществен проблем, без тенденция да се коментира като битов или нещо, което не засяга

останалите. Обичайно е сред служителите, които не са преминавали обученията, нагласите в това отношение да са разнообразни, формирани извън професионалния контекст. На този етап обаче отчитаме сред участниците във фокус групите тенденция насилието да се осмисля като обществен проблем, с ефекти много отвъд рамките на конкретните индивиди и семейства. В продължение на това идва и значимостта, която участниците отдават на превенцията на насилието – дейности и програми, които да пресекат насоките на проблем, за да не се стига до неговото разгръщане и задълбочаване.

В Сливен участниците коментираха отново, както и във фокус групите в началото на проекта, че често преписки се връщат от Прокуратурата за допълнителни детайли и допълване на информация – на този етап това обаче бе оценено от участниците като потенциално полезно, а не просто като усложнение за тях, защото ще даде повече основания за продължаваща работа и последващи действия по сигнала.

Полезно е полицаите да са близо до гражданите – това бе тема, коментирана и на първите фокус групи, както и по отношение на уменията за комуникация с пострадалите. Такава близост създава предпоставки за търсене на помощ и споделяне, което не би се случило иначе. Макар и по косвен начин, нагласата да се оценяват специфични аспекти на установяването на връзка на доверие е също индикатор за ефекта от обучителния процес.

Друга подобна тенденция бе към коментиране на психическото насилие като проблем, който често не се разпознава, както и на други форми на насилие, които остават невидими – самият факт, че участниците обръщат толкова внимание на това сочи, че те самите мислят по често в тази насока и се стремят да разбират и разпознават различните лица на насилието, като също така показват и разбиране, че психическото насилие много често преминава във физическо такова на даден етап. В допълнение тук идва и отчитането на ефектите на насилието върху децата, които според участниците винаги усещат и разбират, че нещо се случва в семейството, дори да се правят опити насилието да се крие от тях (по думите на един участник родителите „трябва да са актьори за Оскар, за да могат наистина да го скрият“). Тоест, осъзнават се ясно ефектите върху цялата семейна система и не се подценяват дълбоките и трансгенерационни последици.

Подобен положителен индикатор е и значимостта, която участниците придават, на индивидуалния подход в работата по случаи – на нуждата да се отчитат контекста на всеки случай, съпътстващите фактори, предишната история, специфични потребности и

предизвикателства на засегнатите лица и др. Това бе многократно коментирано от тях в рамките на проведените фокус групи.

Увеличаването на случаите на домашно насилие в някои райони през последните две години се отчита от повечето участници като нещо, което може да се приема и като положителен знак – самото насилие, разбира се, не е положително, но подаването на сигнали за него, говоренето за него бележат промени в обществени нагласи и формиране на стремеж да се противодейства на проблема, а не към неговото премълчаване.

Можем да заключим, че **хипотезата**, заложена за проведените фокус групи **се потвърждава** – участниците споделят за ползи и задоволство от проведените обучения, интерес към други такива, както и се забелязват редица положителни тенденции в начина на осмисляне и говорене за проблема домашно насилие, наблюдателност и сензитивност. В следващата част на анализа ще представим и трудностите, които участниците, отново според заложените очаквания, споделят и дискутират.

**Тук е важно да се отбележи, че в някои редки случаи отделни участници проявяваха недостатъчна сензитивност към проблема домашно насилие, изразявайки позиции, че не всяка ситуация на насилие е „истинско домашно насилие“, че отделни инциденти, ако са били „провокирани“ не са такива, а притеснителни са случаи, в които има системност и непровокираност. Фокус групите, както бе изтъкнато, обединяваха служители, които са преминали обучения, с такива, които не са, и наличието на подобни схващания сочи, че е нужна по-цялостна и постоянна работа в посока разбиране същността, динамиката и ефектите на насилието от всички служители, не само част от тях, защото това е ключова предпоставка за следване на общи стандарти в работата по случаи – която зависи не само от разпоредби и процедури, но и от отношението и разбиранията на отделните служители.*

3. Трудности и предизвикателства в работата на полицаите

Едно сериозно предизвикателство е фактът, че много потърпевши **не разкриват за преживяното насилие**. По темата трудно се говори, а полицаите не са обикновено специално обучени как да насърчават споделянето. Тук трябва да се отчитат и спецификите на населеното място – в по-малките такива споделянето е особено рядко и трудно и докладваните случаи са единици. Това бе особено акцентирано за областите Смолян и Сливен

(например Рудозем – само един сигнал през последните месеци). Постъпващите сигнали са преобладаващо от по-големите градове, това е трайна тенденция. Все пак се забелязва известно повишаване на броя сигнали през последните две години, например в Сливен бе отбелязано, че от 2020 г. насам са постъпвали сигнали и от селата около Котел, докато преди са били само от самия град Котел. Това може да се обясни с по-голяма информираност сред хората. Участниците от Силистра изтъкнаха, че сигналите нерядко постъпват от едни и същи лица – поради повтарящи се ситуации на насилие, в които те продължават да живеят.

Във всяка една от фокус групите като сериозно предизвикателство бе изтъкнато наличието на **фалшиви според участниците жалби и сигнали**. Според тях такива се подават редовно – като форма на отмъщение; като инструмент, който да се ползва в съдебни дела за родителски права и др., като „превантивна мярка” – да се подаде жалба от извършител на насилие преди такава да е подадена срещу него, за да се създаде представа, че е всъщност потърпевш. Това бе видим източник на фрустрация за всички участници в проучването, като според техните мнения такива фалшиви сигнали са много чести (според някои от участниците от София, например, около 50 % от всички), като в много случаи са резултат от намесата и съветите на адвокати. Подобни ситуации карат полицаите да се чувстват използвани и гневни, като в същото време те изразяват притеснение, че реални сериозни случаи всъщност не стигат до органите на реда заради притеснение, мълчание или липса на подкрепа, вкл. правна. Разбира се, трудно е да се каже какъв процент сигнали могат да се приемат за нереални/фалшиви – освен рискът в някои случаи някой да злоупотреби, съществуват и рисковете в други случаи да не се оцени сложната динамика на реално насилие, при която има оттегляне и разколебаване, или сплашване на потърпевшите. Но тази тема изпъква като заслужаваща внимание по отношение на бъдещи обучения (умения за разпознаване на насилието, за комуникация с пострадалите), както и по отношение на методически указания и нормативни възможности за реакция, ако действително се ангажира полицията неправомерно, тъй като, както бе изтъкнато от участниците, те биха изгубили същото време в работа и проверки по реален и по фалшив сигнал. Тук според някои се наблюдават етнически специфики, а именно, че от страна на българи е по-вероятно да се подава сигнал с корисни цели, докато например ако са роми, то вероятно става дума за реална ситуация. Това са, разбира се, впечатленията на конкретни служители на полицията, не можем да

генерализираме дали това важи в по-широк план, но задава интересна линия за други анализи.

Липсата на налични услуги и програми за пострадалите бе изтъкнато като много сериозно предизвикателство в Сливен и Смолян. В тези области няма кризисни центрове. Това означава липса на възможност за настаняване на пострадали и жени в емоционална криза и като цяло, сериозна липса на опции пред полицаите, които се опитват да съдействат на пострадалите. Липсата на места, към които да насочват пострадалите, не само затруднява практическата работа по случаите, но и създава емоционален дистрес за самите полицаи, които споделят, че често се чувстват безсилни. Друг изтъкнат проблем бе липсата на достатъчен обмен на информация с другите служби и институции, което създава у тях притеснение, че дори да насочат пострадалите някъде, не са сигурни дали някой ще ги поеме и как ще продължи работата с тях. Според тях в някои случаи пострадалите се чувстват предадени и разочаровани заради липса на опции за насочвания или насочвания, които не са довели до положителни резултати.

Процедурите са оценявани от полицаите като много тромави, времеемки и усложнени. Според тях отнема поне половин ден, за да се обработи един сигнал, като в същото време има и други случаи и ситуации, които изискват тяхното внимание и намеса. Цялостно те се чувстват презаляти и претоварени с обем работа, който изглежда прекомерен – навсякъде участниците говореха за прекалено голяма „бумащина“. По отношение на следването на Методическите указания за действие на полицейските органи по ЗЗДН те описват, че най-често се прилага подписването на протокол за предупреждение на извършителя. В същото време участниците споделиха за някои свои източници на фрустрация, свързани с нормативната уредба и указаните срокове: така според тях тридневният срок за връчване на заповед за незабавна или постоянна защита на извършителите на насилие нередко се оказва кратък, особено ако те се крият умишлено, например извън града. Изказаха и притеснения относно това, че има противоречия между някои нормативни документи – това е една линия, в която настоящият доклад не може да навлезе в дълбочина, тъй като няма юридическа насоченост, но която заслужава отделно задълбочено проучване и проследяване.

В тази връзка на преден план излезе и **необходимостта от правна консултация и подкрепа** за пострадалите, което в много случаи не е достъпно, а полицията не може да изпълни тази функция, може да съдейства само с някои насоки.

Проблеми на ниво материална обезпеченост: полицаите споделят, че нямат достатъчно автомобили, че не са в добро състояние, особено от гледна точка на проходимост и достъп до отдалечени населени места. В Сливен бе изтъкнато, че няма мобилни телефони за служителите, с които те по-лесно да координират работата си и да получават важна информация, а могат да ползват само стационарни. Възнаграждението на самите служители също според тях не е адекватно спрямо техните задължения и очакванията към тях. В допълнение те споделиха, че на много места броят служители е малък – тъй като по критерия брой население Смолян е област, в която този брой се понижава, което води до спад и в броя полицаи, но в същото време има голям брой случаи, и то комплексни, което според тях предполага определяне на нужния брой служители не само по количествени, но и качествени показатели.

Трудности във взаимодействието с други служби и институции. Например от споделеното от участниците изглежда, че в техните очи Д“СП“ не се намесват в достатъчна случаи, особено по отношение закрилата на децата в семейства с домашно насилие – или поне така им изглежда на ниво видимост. Така според участниците социалните служби разчитат много на полицията като орган с авторитет, а самите те не поемат някои задачи, които би следвало да поемат, като например да уведомяват съда, че режим на лични контакти с дете на разделени родители не се спазва. Други подобни примери бяха дадени във връзка с училищата, в които има достатъчни възможности да се забележат проблеми като negliжиране или насилие над деца, но това не води до сигнализиране на органите по закрила на детето, докато не се стигне до някакви крайни ситуации или инциденти.

В настоящия доклад не можем да оценяваме работата на други институции, служби и програми като количество и качество, но тук става дума за възприятията на полицейските служители, които са в посока, че от тях се очаква прекалено много, докато други институции и служби не се въвличат достатъчно, не проследяват случаите в по-дългосрочен план, не поемат насочванията и пр. Проблемът тук би могъл да се дължи и на липса на комуникация между отделните институции и непълна яснота относно разпределение на роли и задължения, възможности и налични опции, недостатъчен обмен на информация. Така могат у едните и другите да се формират нагласи, че другата страна не изпълнява задълженията си или не прави достатъчно. Мултидисциплинарни срещи, екипи, работни групи, обучения са начин да се противодейства на подобни тенденции – нещо, което бе изтъкнато и от самите участници във фокус групите. Когато взаимодействието протича по добър начин, то това се дължи

обикновено, според участниците, на създадени лични контакти, познанства и отношения между конкретни служители – в тези случаи неформално са създадени мрежи, които се оказват ефективни и полезни. В други случаи обаче това не е така; неформалните мрежи работят само ако ги има, това не е достатъчно, за да гарантира системно сътрудничество. Но регулярни срещи, обмени, съвместни обучения, координационни протоколи и механизми биха могли да го гарантират в по-цялостен и последователен план.

За особени трудности споделят участниците във фокус групите при работата с **психично болни индивиди**. Често психичната болест не се разпознава навреме. Според участниците тя води до подаване на неоснователни жалби от самите психично болни индивиди или в други случаи – до насилие от тяхна страна върху близки. В Сливен бе описан случай на психично болен мъж, който в определен момент е започнал да заплашва с оръжие свои съседни и при идването си на адрес полицаите не са имали предварителна информация за психичната болест – което е щяло да им помогне да изберат друг подход към ситуацията и да действат за деескалация на напрежението по-бързо. В последствие е станало ясно, че майката на мъжа е търпяла системно насилие от него от години, но не е подавала сигнали или жалби. Според участниците би следвало да съществува информация относно психичната болест в регистър, който да им помага да се ориентират за случаите. Известен в социалните науки факт е, че хората, страдащи от психични болести, много по-често са потърпевши, отколкото извършители на насилие и рисковете за тях са високи. В същото време отделни случаи, в които са извършители, често получават широка гласност заради своята сензационност и потенциал да шокират, което изкривява представите на обществото. Създаването на регистри и обмена на информация относно психичен статус е сложна тема, която засяга конфиденциалност и много други деликатни съображения, така че не я включваме тук като конкретно предложение, а като индикатор, че съществува потребност от развиване на знания и умения за работа с този тип случаи – може би под формата на специализирани обучения, извеждане на насоки, механизъм за реакция и инструкции (такива предложения имаха и самите участници).

Тук можем да се спрем и на резултатите от минианкетата, в която участниците се включиха по време на проведените фокус групи, чиято цел бе специфично да открие степента

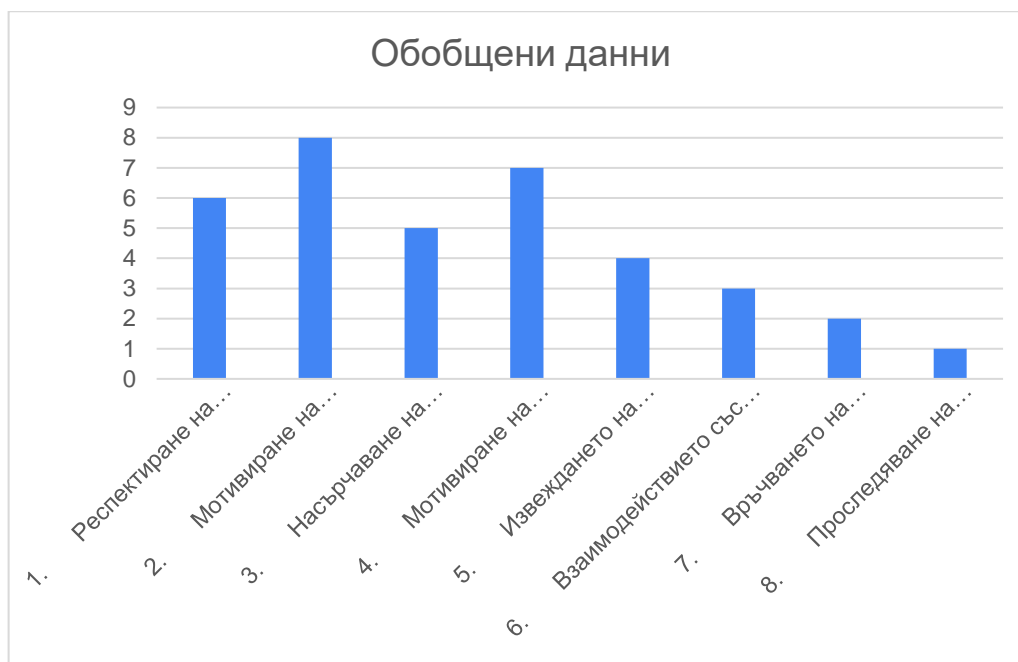
на трудност, която срещат полицейските служители при изпълнение на следните ключови действия в работата по случаи на домашно насилие²:

- *Респектиране на извършителя на насилие, за да спре да агресира*
- *Мотивиране на жертвата да продължи да търси помощ – искова молба до районен съд*
- *Насърчаване на жертвата да ползва социални услуги достъпни във вашия регион*
- *Мотивиране на свидетели да подкрепят жертвата с показания*
- *Извеждането на насилника при инцидент*
- *Взаимодействието със структурите на дирекцията социално подпомагане при случаи на деца и стари хора*
- *Връчването на заповедта със съдържащите се мерки за закрила*
- *Проследяване на връчената ограничителна заповед*

В графика 8 са илюстрирани обобщените данни за четирите области. От нея може да се види, че като най-трудни са описани действията около мотивиране на пострадалите да продължат да търсят помощ, както и мотивирането на други лица да дават показания като свидетели в подкрепа на пострадалите. Тези данни са в синхрон със споделените затруднения и притеснения на полицейските служители около това, че пострадалите често оттеглят жалби и се отказват да търсят закрила, както и с техните наблюдения, че съседи и други запознати с насилието лица по-често предпочитат да не се намесват. Респектирането на извършителите, както и насочването на пострадалите към специализирани услуги в програми са също сред водещите източници на затруднения. В същото време по-процедурни действия като връчване на заповеди и тяхното проследяване и извеждане на извършителя от общото жилище не са категоризирани като създаващи толкова трудности. Тези данни могат да се интерпретират в посока, че полицейските служители се чувстват все по-уверени в прилагането на конкретни процедури, но аспектите на работа, които създават продължаващи затруднения са свързани с комуникацията с пострадалите и свидетелите, работата със сложната динамика на насилието, при което разколебаването, страха или смесените чувства водят до понякога противоречиво поведение на засегнатите или дори прекъсване на процеса на търсене на помощ.

² Тази минианкета бе попълнена от 41 от 49-те участници във фокус групите, тъй като попълването бе, разбира се, доброволно.

Графика 8: Обобщени данни за четирите области

4. Предложения и идеи за подобрения: какво може да се направи според полицейските служители

- Относно Методическите указания – според някои участници са разписани сякаш в по-голяма степен да подпомогнат работата и изискванията на съдебните органи, а за полицаите задачата е „да упражняват контрола“. Според участниците във фокус групите в много случаи поне част от служителите не са запознати с всички нови нормативни документи, промени в тях или указания заради огромния обем на подобна документация. По-ефективен подход към запознаването с подобни документи би бил според тях представянето им пред екипите в малки обучения и през казуси и назоваване и описване на конкретни стъпки и алгоритми на действие – според някои участници изготвяне и ползване на блок-схеми като обучителни или помощни материали.
- Макар като цяло да оценяват положително тези указания, на места, в Силистра например, те бяха окачествени като прекалено „мекушави“. Според участниците във фокус групите във всички градове актуалните санкции за извършители на насилие са

недостатъчни и нямат достатъчен възпитателен ефект. Според тях следва да са по-строги като присъстват и парични санкции (глоби, които според предложението от участниците от Силистра, да се ползват за финансиране на услугите за пострадали).

- Активно участие на представители на различни служби и институции в работата по случаите – да се върви към истински интердисциплинарен подход. Облекчаване и опростяване на процедурите, така че да не са толкова времеемки.
- Подобрения на ниво материална база - автомобили, полицейски приемници, места за разпити/разговори с пострадалите, мобилни телефони.
- Алтернативи за пострадалите – къде например могат да отидат, за да бъдат настанени, да получат консултации и други форми на подкрепа.
- Отчитане на човешкия фактор – степента на натовареност и възможностите на полицейските служители, така че да не се стига до претоварване.
- Системна работа с извършителите – насочвания от съда към услуги, програми, медиация, със задължителен характер и по унифициран начин навсякъде. Това, разбира се, предполага и развиване на програми във всички райони.
- Системни превенционни кампании – участниците многократно изтъкваха значимостта, която отдават на превенцията. Според тях по темата домашно насилие такива кампании трябва да има регулярно, някои широкообхватни (първична превенция), други по-специфично насочени към рискови групи (вторична превенция). В тази връзка някои участници коментираха цялостни свои впечатления относно проблемите в отношенията и комуникацията в днешно време, донякъде породени и от опосредстваната през технологии комуникация и последващата дистанцираност и отчуждение; в тази връзка те споделяха свои идеи за консултации и подкрепа за млади семейства в посока решаване на конфликтни ситуации и развиване на умения за ефективно партньорство. По отношение на подрастващите бяха споделени идеи за провеждане на кампании в училище, които да насърчават комуникативните и житейските умения, включително изграждането на умения да се разпознават рискови ситуации и различни форми на насилие, както и как да се предпазват.
- Някои конкретни идеи, които участниците споделяха, във връзка с разпространението на информация за програми и услуги за засегнатите от насилието, бяха например по-активното въвличане на лекари и медицински заведения като места, където може да

се разпространява информация, и от специалисти, на които хората имат доверие. Материали като брошури, постери могат да се разполагат в чакалните. Други предложение бе за подобни материали като стикери, които да се разположат на стените на дамските тоалетни в молове и други търговски обекти – места с висока концентрация на различни хора.

- Някои участници обърнаха повече внимание и на ролята на медиите по отношение на превенцията на насилието и подчертаха колко важно е според тях телевизията да участва отговорно в тези процеси, тъй като най-много хора се информират преди всичко от телевизионните екрани. В тази връзка те споделиха идеи как през този медиен канал да се дава ясна информация на хората за насилието, формите му, предпазването от него. Според участниците в много случаи се стига до класови/икономически различия по отношение на достъпа до информация – например по-заможните хора могат да си осигурят адвокати и лесен достъп до специализирана информация, докато за други групи хора да са трудни достъпът или разбирането на информацията. В този смисъл те смятат, че повече информация от телевизията ще помогне да се преодолеят такива различия, особено ако се дава гласност на тежките случаи и се представят последиците/наказанията за тях като форми на превенция; същевременно да има и ясна информация в медиите как да процедурат хората в случаи на насилие като конкретни стъпки, ясни и разбираеми за повечето хора. Тук бихме могли да коментираме, че разпространяването на информация по случаи е комплексна тема, отвъд запознаването на обществото, за самите засегнати това може да има много негативни последици, така че медиите следва да подхождат предпазливо и журналистите да бъдат подготвени как да отразяват случаи на насилие и престъпления; но запознаването чрез медиите на широката общественост как да действат, ако са потърпевши или свидетели на насилие, може да бъде несъмнено полезен ход.
- Предложения за „профилиране“ – конкретен служител в РПУ, който да отговаря за случаите на домашно насилие – според участниците това може да доведе и до по-голяма видимост на темата, ако има такива служители и те биват разпознавани като носители на конкретна експертиза и отговорности. Такива предложения бяха давани във всички фокус групи.

5. Насоки за бъдещи обучения, обучителни потребности

Участниците категорично идентифицират потребността от **регулярни обучения** по различни теми. Коментирана бе тяхната значимост както за новопостъпващите служители, така и за тези, които вече имат опит, но същността на работата с тежки случаи като тези на насилие предполага и редовно опресняване поради няколко причини: сложната динамика на насилието, която се проявява понякога по по-завоалирани начини; противоречивото поведение на хората, преживели травма от насилие, което може да изглежда объркващо и демотивиращо за служителите (у които да се формират нагласи, че е безсмислено да се помага на пострадали, например, ако след това ще има връщане в ситуацията на насилие); появата на нови разпоредби, нормативни актове, инструменти за оценка на риска.

Обръщане на внимание на темата за **професионалното прегаряне/рисковете от бърнаут** – това бе препоръката на много от участниците. В продължение на темата за честата претовареност на полицейските служители те показаха рефлексивност и осъзнаване на риска от прегаряне и акцентираха върху необходимостта от превенционни мерки. В някои случаи бе изтъкната липсата на начална подготовка относно степента на емоционално натоварване и дистрес, които определени случаи провокират: „Никой не те подготвя за кръв по стените и плачещи деца“, отбеляза участник от Смолян. Грижата за себе си във връзка с преодоляване на ефектите на професионалния стрес, поставянето на граници между професионален и личен живот, е важна не само за отделните индивиди в интрапсихичен план, но и като превенция на вредни в професионален план ефекти на бърнаута като развиване на цинизъм, дистанция, обвиняване на жертвата и други негативни феномени.

Тема за обучения, към която участниците също заявиха интерес, бе формулирана от тях като **„разбиране на профилите на насилниците“** - тук може да се мисли в планира в посока на по-задълбочено вникване в динамиката на насилническото поведение; индивидуални/личностови фактори, обуславящи тенденция към ползване на насилието за разрешение на конфликти, като стратегия за себеутвърждаване или доминиране, като начин за справяне с фрустрация, чиито корени са в други житейски ситуации; акцент върху трансгенерационното предаване на насилието и др. сродни теми. Като цяло бе показан значителен интерес към психологическите фактори в динамиката на насилието и връзките с насилие.

Подобряване на уменията за **оценка на риска** – с отчитане на различни рискови фактори и специфики. Ползване на утвърдени въпросници/бланки за оценка, в които да присъства набор от минимални задължителни въпроси за оценка на този риск и допълнителни такива, които да се приложат, когато има повече време и възможности за по-задълбочена оценка. Разпознаване на степента на риск – това е тема, която буди притеснение и желание за повече информация и развиване на специфични умения. Според участниците на нея следва да се обърне специално внимание, както и да се разработят инструменти, които са кратки и лесни за прилагане във всяка една ситуация – например набор от няколко задължителни въпроса, на които винаги да се търсят отговорите, и допълнителни такива, които изискват по-задълбочена оценка на ситуация и контекст.

Друга тема, която бе откроена като значима, е по-задълбоченото **разпознаване на формите на насилие** (и разбиране от всички, че „не е само бой“) – особено на тези, които често не биват разпознати като някои видове психическо насилие, икономическото, ограничаването на личната свобода, крайната ревност като начин да се контролира и манипулира партньора. Както бе отбелязано по-рано, участвалите в обученията са склонни да мислят по-често за различните форми (и нюанси) на насилието и обръщат внимание върху тази тема като важна за всички полицейски служители.

Проучване на добър опит и практики от други райони в страната и от други държави и създаване на условия за регулярен обмен. В тази връзка участниците обаче изтъкнаха необходимостта опит от други страни да бъде адаптиран с отчитане на националния контекст и манталитет; механичното пренасяне на дори отлично работещи другаде модели на работи бе разпознато като неефективно.

Работа върху казуси с възможности за дискусия, изясняване на въпроси и неясноти бе честа заявка на участниците (във фокус групите, както и в анкетното проучване). Този обучителен метод е очевидно много ценен и предпочитан, като бе изтъкнато, че той може ефективно да се приложи и за да се анализират и извеждат насоки за работи в специфични случаи – например насилие в еднополови двойки, когато много от съществуващите законови дефиниции и възможности не могат да се приложат, и др.

Какво е важно за новите служители. Тук бе идентифицирано като проблем, че няма системност и общ подход във въвеждането и подготовката на новопостъпващите служители. Според участниците зависи в голяма степен на кого ще попаднат тези нови служители – дали на някой, който ще им даде знанията и ще им предаде опит, влизайки в ролята на ментор, но

това не е регламентиран процес на въвеждане, а зависи от шанса. С други думи според участниците няма системност при предаването на опит – каквото успее да научи някой нов самостоятелно, няма регулирано предаване на опит и гаранция при кого ще попаднеш. Те откриха като проблем, че липсват обучения и специализации, не само по отношение на работата по случаи на домашно насилие. Съветите към новопостъпилите биха били да слушат внимателно и да попиват от по-опитните; да отчитат спецификата и индивидуалното в отделните случаи; да се запознаят добре с чл. 2 от ЗЗДН; да обръщат внимание и на дребните детайли в даден случай и да не подценяват нищо; да обменят опит редовно: екипната работа да се приема като залог за ефективност; да преценят съвместно в кой случай как да се подходи, това не е винаги „по книга“, а изисква индивидуален подход; да се стремят да отчитат именно индивидуалното във всеки случай, да не бързат да поставят „в калъп“ участниците в проблемни ситуации.

6. Фокус върху някои регионални специфики. Проблеми и предложения

В област Смолян някои от спецификите са свързани с много малки и пръснати населени места – махали с възрастни хора, например. Работата в тях е свързана с няколко затруднения: труден достъп (особено заради лошата техника за придвижване); тенденция на жителите им да се капсулират и да не споделят за проблемите си поради срам или недоверие; трудността да се работи с по-възрастни хора, преживели насилие, които може да имат чисто физически ограничения (относно придвижване или във връзка с физически заболявания), както и психически да не са толкова гъвкави, че за тях да е приемлив вариант да се преместят/изнесат, например. Бе изтъкнато, че те са група, която особено трудно се доверява на институциите, нито има достъп до правна помощ и съвет. Тук може да помогне установяването на доверителна връзка с конкретните полицейски служители, които отговарят за района – хората да ги познават, да разговарят редовно, полицаите да следят какво се случва.

Като туристически район около Смолян по време на зимния сезон има и много чуждестранни туристи, така че на полицаите се налага да работят и по случаи, свързани с тях, във връзка с което бе повдигнат въпроса с изучаването на чужди езици (английски и гръцки), за което те изразиха желание, но според тях нямат достъпни опции.

В Сливен също бяха очертани някои специфики, свързани с етническа принадлежност. Така относно селата с преобладаващо турско население бе коментирано, че споделянето/сигнализирането е особено рядко и трудно и преобладават нагласи на мълчание и притаяване на проблемите в рамките на семейството. В същото време според участниците, които работят в тези населени места, там следва да се приемат с особено внимание и сериозност закани и заплахи с насилие и саморазправа, защото е много вероятно да бъдат реализирани – за разлика от например чести заплахи в български и ромски общности, в които това може да е повече форма на разтоварване на напрежението, то в турските такива се отправят в по редки случаи, но по много сериозен начин.

Работата с ромското население в сливенско бе описана като особено трудна – според участниците ромите живеят по свои правила и закони, не зачитат официалните. Проблеми като ранни бракове, ниска степен на образование и повече деца в семействата допълнително усложняват ситуацията. В резултат на това, според участниците във фокус групите, по-често случаите само се регистрират, с тях не се работи по-задълбочено или продължително. Проблемите на ромската общност и предизвикателствата пред интеграцията се добре известни и описани в много други анализи, тук няма да се спираме на тях подробно, а през погледа на полицаите, взели участие в това проучване. Данните от него сочат, че с ромските общности не се работи в достатъчна степен – заради маргинализация, изолация, нагласа, че промяна там не може да има или почти не може да има. Същевременно участниците споделиха някои свои възгледи относно това кое може да от полза в работата с ромите: на първо място, включването на хора, които се ползват с доверие и достъп в тези общности, а именно медиатори (културни, здравни). Също така подкрепата на ключови фигури от общността. В психологически план бе изтъкната значимостта на това самите млади роми да научават за различни алтернативи за своя живот, начини да се реализират, които не се ограничават само до ранен брак, например. Изтъкната бе и необходимост социалните служби да проследяват случаи дългосрочно и да бъдат проактивни при индикации за риск, дори да няма подадени сигнали.

Подобни трудности описаха и участниците от София-град, които работят в кварталите с повече ромско население. Според тях за домашното насилие в тези общности не се сигнализира често, по-вероятно е полицията да научи за други случаи на побой или дори масови сбивания, но в много такива случаи местни фигури с влияние в общността се намесват,

за да тушират напрежението, да окажат своеобразна „медиация“ и да не се стигне до реална намеса на полицията и подаване на жалби. Това е отражение, според участниците, на нагласа проблемите да се запазват в рамките на общността и да им се търсят решения отново в нея – заради традиции и порядки, но и заради бизнеси и други прагматични съображения. Същевременно бяха открити и други източници на трудности: като че например жените често са неграмотни и не могат да подготвят и пуснат жалба без съдействие или не познават законите и не разбират правата си. Също така бе открита значимата степен на финансов контрол (включително изземване на банковите карти от главата на семейството, на личните документи и поставянето на останалите членове в зависимост), което освен форма на насилие само по себе си е също така и пречка пред търсенето на помощ поради липсата на ресурси.

В Силистра, район в който има налични различни услуги за пострадалите от насилие, бе обаче идентифицирана необходимост от „синя стая“ за щадящо изслушване на децата. Споделени бяха също затруднения с осигуряването на психиатрична помощ и експертиза в областта, както и трудности с общуването с жители на села от преобладаващо малцинствен етнически произход, за което участниците смятат, че следва да се действа в посока осигуряване на преводачи и медиатори.

ИЗВОДИ И НАСОКИ ОТ ПРОВЕДЕНОТО ПРОУЧВАНЕ (АНКЕТИ И ФОКУС ГРУПИ)

1. Полицейските служители демонстрират силна готовност за участие във фокус групи, в които има възможност да бъде чул техния глас и отчетени техния опит и потребности, както пролича от активното им участие и засягане на широк набор от теми и въпроси, свързани с тяхната работа, и не само пряко обвързаните с темата за домашното насилие. Дискусионният формат дава добри резултати като начин да се провокират и събират различни позиции, гледни точки, предложения и идеи. Той е също така базиран на принципа на участието, който дава на респондентите активна роля – на субекти на потенциални промени и подобрения.
2. Обученията са полезни и желани за полицейските служители, подобряват готовността им да реагират на случаите на домашно насилие чрез по-добро разбиране на динамиката на проблема, преживяванията на пострадалите, факторите, които увеличават или намаляват риска, както и да прилагат по-ефективно нормативните

документи за защита на засегнатите лица. Участвалите в обученията по проекта „Активни срещу насилието над жени“ ги оценяват много позитивно и също така демонстрират повече задълбоченост и сензитивност в начина, по който адресират темата за насилието; проличава, че у тях се пораждат нови теми за размисъл и въпроси, насочени към подобряване на работата им по такива случаи.

3. По отношение на потенциални бъдещи обучения полицейските служители споделят препоръки те да са по-обхватни – да се включват и други служители на системата, които влизат в контакт с пострадали или работят по такива случаи. Също така както в анкетите, така и във фокус групите участниците предоставиха насоки за теми за обучения, които представляват за тях особен интерес: форми на насилие, особено по-трудно разпознаваемите такива; динамика на насилническото поведение, специфики на поведението на извършители и потърпевши; оценка на риска и потенциала за ескалация на насилието; взаимодействие и координация с други институции, служби и програми; превенция на професионалния стрес и професионалното прегаряне, провокирани от работата по такива тежки случаи.
4. От фокус групите става ясно, че въвеждането на новопостъпващи служители не се случва по достатъчно систематизиран начин, който да гарантира, че те ще бъдат подготвени за спецификата на работа по случаи на насилие. Отговорите на участниците оставят впечатление, че това въвеждане в голяма степен зависи от шанса и конкретните колеги на новопостъпващия и тяхната готовност/капацитет да въведат новия член на екипа и да бъдат в ролята на ментори. В много случаи това може да не се случи, ето защо планирането на систематични процедури за въвеждане и обучение на нови служители изглежда като важна необходимост.
5. Освен тематични насоки, други препоръки на участниците бяха свързани с формата на провеждане на обучения – да бъдат поне в някои случаи изнесени и да позволяват откъсване от задължения за времето на обучението и потапяне в тематиката. Като обучителен метод бе изразено многократно предпочитание към работата по казуси и обмена на опит, както и разясняването и дискутирането на конкретни стъпки и процедури и илюстрирането им с примери.
6. Неравномерното разпределение на услуги и програми за пострадали от насилие по райони създава големи трудности в работата на полицаите и големи разлики в това, което може да се предложи като грижа и подкрепа на тези пострадали според мястото,

на което живеят. Това е проблем, който е коментиран многократно в доклади, работни срещи и други контексти от много представители на социалната и НПО-сферите, така че излизането му на преден план и в дискусиите с полицаи не е изненадващо. Като често реагиращи първи на случаи на насилие полицейските служители са и често в ролята на тези, които да насочат пострадалите, да им дадат предложения къде и към кого могат да се обърнат и липсата на подобни опции е не само сериозна пречка пред преодоляването на ефектите от насилието от страна на засегнатите, но и предпоставка за развиване на професионален стрес и бърнаут у полицейските служители.

Докладът е изготвен от:

Доц. д-р Донка Петрова

Създаването и разпространението на аналитичния доклад е по проект АСФ/41 „Активни срещу насилието над жени“, който се изпълнява в партньорство с фондация „Общество и сигурност“, с финансова подкрепа предоставена от Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на ЕИП. Основната цел на проект е да просвети и активизира гражданското общество срещу насилието над жени.

Цялата отговорност за съдържанието на доклада се носи от фондация „Асоциация Анимус“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Операторана Фонд Активни граждани България (activecitizensfund.bg).“

Аналитичен доклад

© доц. д-р Донка Петрова, автор и изследовател по проекта,

© Надежда Стойчева - изследовател по проекта

© Ясен Цветков, изследовател проект, партньор

© Фондация Асоциация Анимус 2022

АСФ 41 "Активни срещу насилието над жени"